

2021

Rauman saariston Master Plan 2030

2021

TIINA KATTILAMÄKI JA PIRJO RÄSÄNEN, ELLARE OY

 ELLARE

 Rauma

 Ravakka

 Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

MAASEUTU 2020

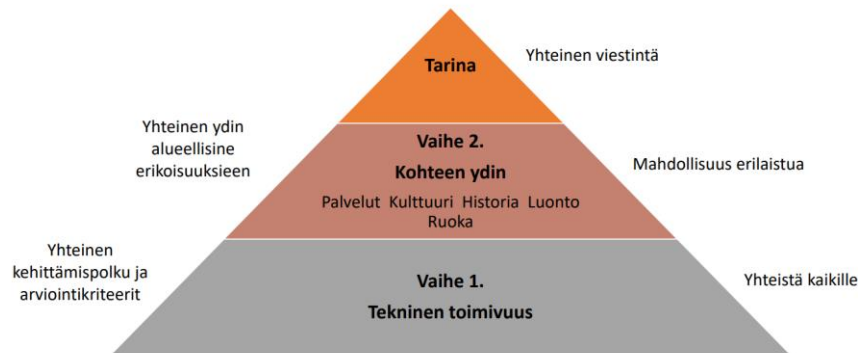
Sisällysluettelo

Suunnitelman lähtökohdat	2
Taustaa	2
Rauman saaristo	3
Kylmäpihlaja	3
Kuuskajaskari	4
Reksaari	6
Nurmes	7
Mantere ja saaristo	8
Yhteenveto	10
Visio, läpileikkaavat teemat ja asiakaskokemus	12
Toimenpideohjelma	15
Lyhyt aikajänne 2 kk–1 v	15
Keskipitkä aikajänne 1–3 v	17
Pitkä aikajänne 3–9 v	19
Liite 1. Saarikohtaiset asiakasryhmät	21
Liite 2. Saarikohtaiset toimenpiteet	23
Liite 3. Ulkoisten sidosryhmien osallistaminen	25

Suunnitelman lähtökohdat

Taustaa

Rauma on tunnettu maailmanperintökohteistaan. Raumalla on myös upea ja moni-ilmeinen saaristo, joka kuuluu osittain Selkämeren kansallispuistoon ja jonka potentiaalia ei ole täysin hyödynnetty matkailuvalttina. Saaristo on laaja, ja valtaosa saarista on paikallisten asukkaiden rakastamia virkistysaaria, niin sanottuja kätettyjä helmiä. Keväällä 2021 käynnistettiin Rauman saariston kehittämissuunnitelman laatiminen, jonka tavoitteena on suunnitelmallista Rauman saariston kehittäminen kestävän kehityksen ehdoin siten, että se tuottaa terveys- ja hyvinvointivaikutuksia, laajentaa elinkeinon mahdollisuuksia ja hyödyntää saaria liiketoiminnan kehittämisessä.

Kuva 1. Luontokohteen vetovoiman rakentamisen kehittämisspolku.

Kehittämissuunnitelman laatimisen viitekehysenä käytetään Ellare Oy:n kehittämisspolkua, jossa luontokohteen vetovoimaa tarkastellaan infrastruktuurin ja rakenteiden teknisen laadun ja elämyksen laadun näkökulmasta. Teknisellä laadulla tarkoitetaan esimerkiksi viitoituksen loogisuutta ja riittävyttä, tauko- ja levähdyspaikkojen rakenteita ja sijoittelua sekä lähtö- ja solmupisteiden kehittämistä. Huomiota kiinnitetään kävijälähtöisyyteen, liiketoiminnan edellytysten edistämiseen, ylläpidon ja huollon ratkaisuihin sekä monikanavaisen informaation. Elämyksen laatua vahvistetaan erilaistamalla saaria ja tarinallistamalla niitä. Tavoitteena on saada tehdyille investoinneille ja kehittämistoimenpiteille tuottoa, kuten hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia sekä matkailutulon kasvua.

Ensin laadittiin lähtötilanneanalyysi, jota varten perehdyttiin saatavilla oleviin aineistoihin, kuten kehittämissuunnitelmiin ja tutkimuksiin sekä tehtiin laaja haastattelututkimus. Haastateltavina oli kaupungin ja Metsähallituksen työntekijöitä, saaristossa toimivia sidosryhmiä, kuten luonto-, metsästys-, sukellus- ja lintuyhdistyksiä sekä saariston yrityksiä. Tulokset kerättiin nelikenttään, jossa erotellaan vahvuudet, heikkoudet, uhat ja mahdollisuudet. Näitä aiheita käsiteltiin myös kaupungin työryhmän kokouksissa. Lisäksi työhön osallistettiin Rauman kaupunginvaltuusto sekä kaupunkilaiset, jotka osallistuivat sähköiseen kyselyyn. Kaupunkilaisilta saatiin yhteensä 200 ja valtuustolta 9 vastausta. Kyselyiden tulokset tukevat lähtötilanneanalyysissä saatuja tuloksia.

Rauman saaristo

Meri ja saaristo ovat erottamaton osa Raumaa ja melkein pä kaupungin sylissä. Saaristo koostuu noin 300 saaresta, joista osa sijaitsee Selkämeren kansallispuistossa. Rauman saariston merkittävimpiin matkailu- ja virkistysaariin kuuluvat Kylmäpihlaja, Kuuskajaskari, Reksaari sekä Nurmes. Niistä jokaisella on omat erityispiirteensä, joita tämä suunnitelma käsittelee. Saarilta löytyy monipuolisen kasviston ja linnuston lisäksi jäänteitä entisaikojen saaristolaiselämästä sekä merenkulun ja kaupan historiasta ja sotahistoriasta. Näissä saarissa piilee potentiaalia nousta entistä merkittävimiksi matkailu- ja virkistyskohteiksi. Kylmäpihlaja, Kuuskajaskari ja Reksaari ovat kaupungin omistamia saaria. Nurmeksessa on osittain myös yksityisesti omistettuja maita sekä muutama pieni Selkämeren kansallispuistoon kuuluva alue. Tässä luvussa käydään yksityiskohtaisesti läpi kukin saari sekä mantereen puolelta saariston kehittämiseen vaikuttavat tekijät.

Rauman saaristo kuuluu osittain vuonna 2011 perustettuun Selkämeren kansallispuistoon, jonka pinta-alasta 98 % on vettä. Suomen puhtaimman merialueen vedenalaiseen luontoon pääsee Rauman lisäksi tutustumaan 160 kilometrin matkalla Satakunnan ja Varsinais-Suomen rannikolla. Selkämeren kansallispuistolla on erityisasema vahvan imagon omaavana vetovoimaisena luontokohteena. Kansallispuistolle on laadittu ympäristöministeriön vahvistama hoito- ja käyttösuunnitelma, joka määrittelee mitä toimia kansallispuiston alueella voi tehdä. Lisäksi kansallispuistossa on voimassa toimintaa säätelevä luonnonsuojelulaki. Rauman kaupungin ja Metsähallituksen välisessä sopimuksessa kaupungin alueiden liittämistä kansallispuistoon on sovittu toimintatavoista ja rooleista. Rauman kaupunki on lisäksi osatoteuttajana Metsähallituksen hallinnoimassa CoastNET Life -hankkeessa (2018–2025), jonka tarkoituksena on kunnostaa merkittäviä rannikon ja saariston elinympäristöjä ja parantaa rannikon ja saariston Natura 2000 -luonnonsuojelualueiden tilaa. Rauman saaristossa kunnostuksia tehdään Reksaarella ja Nurmeksessa sekä mantereella Omenapuumaassa, jossa toteutetaan muun muassa hakkuu-, raivaus- ja polttotöitä.

Kylmäpihlaja

Majakksaari aavan meren sylissä – tunne meri, sen voima ja lumo kaikilla aisteilla

Merin ja tuulen karaisema Kylmäpihlajan saari sijaitsee avomeren äärellä ja se kuuluu Selkämeren kansallispuistoon. Saareen on kesäaikaan säännöllinen vesibussiyhteys mantereelta ja siellä on veneilijöiden suosima retkisatama. Saaren 31 metrin korkeuteen kohoava majakka on Suomen viimeinen miehitetyksi rakennettu majakka, joka toimi myös luotsiasemana. Rauman kaupungin omistamassa majakassa toimii yrittäjä. Majakassa on 15 hotellihuonetta ja kesäaikaan päivittäin auki oleva ravintola. Majakan palvelut ovat avoinna tilauksesta myös touko- ja syyskuussa. Kylmäpihlajan ympärille avautuvaa, vaikuttavaa merinäköalaa voi kavuta katsomaan majakan näköalatasanteelle. Saarella on lisäksi kaksi nuotiopaikkaa puuhuoltoineen, ulkokäymälät sekä meripelastusyhdistyksen vaja. Satama-altaan läheisyydessä sijaitsee aiemmin opasvajana ja näyttelytilana toiminut rakennus, jossa on nykyään kahvila ja matkamuistomyymälä. Saarelle on valmistunut kesän 2021 aikana lisäksi kahdeksan A-mökkiä. Kylmäpihlajassa on aiemmin järjestetty hiljaisuuden retriittejä, ja saari voisi haastattelujen perusteella erikoistua erityisesti henkistä hyvinvointia tukeviin matkailupalveluihin, kuten retriitteihin ja joogaan.

Kylmäpihlajassa luonto on koko ajan läsnä ja saarella on mahdollisuus kokea merellisyyden kaikki puolet: yhtäältä tyyni ja aava meri sekä avomeren upeat auringonlaskut, toisaalta myrskyt, aaltovuoret sekä meren voima ja kohina. Kylmäpihlajassa on rikas linnusto, ja saari kuhisee elämää etenkin lintujen pesimäaikana, mikä vaikuttaa suuresti saaren vangitsevaan äänimaisemaan. Kylmäpihlaja onkin erityisesti lintuharrastajien suosima kohde myös kesäsesongin ulkopuolella. Saarella on aiemmin ollut muutama, nyt jo lahonnut lintujenhavainnointilava. Saarelle on laitettu kylttejä ja vajereita takaamaan lintujen pesimärauhan sekä vierailijoiden turvallisuuden. Metsähallitus harkitsee saarelle vielä selkeämpiä liikkumiskieltoja. Rauman seudun lintuyhdistys on kiinnostunut järjestämään saarelle erilaisia linturetkiä.

Saarella on tehty useita lintuselvityksiä, joista viimeisin on toteutettu kesällä 2021. Tulossa on lisäksi kasvillisuus selvitys, jonka aikataulu on vielä avoin. Saari kaipaa hoitosuunnitelmaa. Kasvillisuus on rehevöitynyttä, ja erityisesti satamaltaan viereinen kenttä kaipaa siistimistä. Puset opastekyltit ovat paikoittain jääneet kasvillisuuden jalkoihin, ja niiden tekstit ovat kuluneet ja kaipaavat uusimista. Lisäksi saarelle kaivataan merkittyä uimapaikkaa. Kylmäpihlaja on Rauman saariston sääriippuvaisin saari, ja huonolla säällä saari on vaikeasti saavutettavissa. Sääalttiuden takia myös majoitusta varataan ja perutaan nopealla aikataululla. Osaan Kylmäpihlajaan tulevaisuudessa toteutettavista toimenpiteistä tarvitaan Metsähallituksen suostumus, jotta herkkiä kansallispuiston kannalta olennaisia luontoarvoja ei uhata. Luontoon kajoavat toimenpiteet saarella tulee toteuttaa suunnitelmallisesti. Lisäksi on tehtävä toimenpiteiden vaikutusten arviointi esimerkiksi linnustoon.

<p>Vahvuudet:</p> <p>Luonto:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jännittävä ja karun kaunis, aavan meren äärellä sijaitseva saari ○ Vahva ja vangitseva maiseman kokemus: ääni- ja merimaisema ○ Puhdas ja neitseellinen luonto ja kirkas vesi ○ Monipuolinen linnusto ○ Yksi Selkämeren kansallispuiston kärkikohteista <p>Palvelut:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jo venematka on osa elämystä ○ Erikoismajoitus majakkahotellissa ○ Säännöllinen vesibussiyhteys kesäkaudella <p>Muuta:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Kulttuuriympäristö ○ Useita merkittäviä meriliikenteen väyliä saarelle ○ Pieni saari, helposti hallittavissa 	<p>Heikkoudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Saaren koko; ei sovellus suurille massoille kerrallaan ○ Karikkoiset vedet saaren ympärillä ○ Ei kuljetusta sesongin ulkopuolella ○ Kaipaa asiakasprofiilin päivittämistä ja markkinoinnin kohdentamista <ul style="list-style-type: none"> ○ Päiväretkikohde ○ Omatoimiset veneilijät eivät jätä tuloa ○ Merimatkojen päätepiste, matka jatkuu yleensä vain takaisin mantereelle ○ Sääriippuvainen saari ○ Epäsiisteys ○ Jätehuolto
<p>Mahdollisuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Tuotteistaminen yleensä ○ Mahdollisuus kokea merellisyyden kaikki puolet ○ Erikoistuminen henkistä ja fyysistä hyvinvointia tukeviin matkailupalveluihin ○ Lintumatkailun mahdollisuudet ○ Reittimahdollisuudet merimelojille 	<p>Uhat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Erialaisten näkemysten yhteensovittaminen (esim. lintuyhdistys, yrittäjä, kaupunki) ○ Kehittäminen jää puolitiehen ○ Oikeita kohderyhmiä ei tavoiteta

Kuuskajaskari

Sotilashistoriaa huokuva retkeilysaari – koko perheen seikkailukohde

Rauman keskisen saariston suurin saari sijaitsee vain neljän kilometrin päässä mantereelta. Kuuskajaskarissa on majoitus-, kahvila- ja ravintolapalveluita sekä kokous- ja saunapalveluita isommillekin ryhmille. Saaren maisemarakenne jakautuu kolmeen osaan: länsirannan karuun kalliovyöhykkeeseen, keskiosan kulttuurimaisemaan sekä mantereenpuoleiseen kulttuurivaikutteiseen luonnonmaisemaan. Saaren länsi- ja pohjoisranta kuuluvat Selkämeren kansallispuistoon. Kuuskajaskari sijaitsee ulkomeren äärellä, ja näkymät ulkosaaristoon ja Kylmäpihlajan majakalle ovat upeat. Saareen on kesäisin päivittäinen vesibussiyhteys.

Kuuskajaskarin historia puolustusvoimien tykistölinnakkeena on jättänyt jälkeensä arvokkaan linnakemaiseman ja -miljööön, joka kaipaa siistimistä. Tornit ja tykit ovat Kuuskajaskarin symboleita. Saaren rakennuskanta on tehty palvelemaan puolustusvoimien tarpeita, ja ne ovat nykyään kaupungin omistuksessa. Puolet säilyneistä rakennuksista on suunniteltu asumiseen tai asumista tukevaan käyttöön, ja muut linnakkeen ylläpitoon liittyneisiin huoltotoimiin. Rakennukset ovat osin purkukunnossa, ja osaa käytetään yhä matkailutarkoituksiin. Sotilashenkilöstön rivitalot on suunniteltu purettavaksi syksyllä 2021 ja tilalle on suunniteltu mökkikylää. Tiilikasarmista on annettu purkutuomio jo pidemmän aikaa sitten, mutta kustannusten takia sitä ei ole toteutettu. Rakenteet eivät tällä hetkellä kohtaa matkailun tarpeita. Varuskunta-ajan jäljiltä Kuuskajaskarista löytyy myös ampumarata sekä entinen valvontatorni, joka on muutettu näkötorniksi.

Kuuskajaskarissa on runsaasti muutakin nähtävää ja koettavaa. Saarta kiertävän luontopolun opastaulut kertovat saaren historiasta ja geologiasta. Saarella on tarjolla erilaisia aktiviteetteja, kuten maanalaisissa bunkkereissa sijaitseva laser-areena, kesäteatteri ja tilauksesta opastettuja retkiä. Rauman laitesukeltajat ylläpitävät Riskonpöllän sukelluspuistoa, jossa on mm. uponnut kuunari, troolari ja sukelluskello. Saarella on myös sukeltajien suosima betonilaituri. Lapsille on tehty vedenalainen taiderata uimarannan yhteyteen. Saaren uimaranta kuitenkin kaipaa laajennusta ja jatkuvaa ylläpitoa. Kuuskajaskarista on myös erilaista markkinointi- ja informaatiomateriaalia: lapsille on tuotettu suunnistuskartta, ja GTK on tuottanut maankohoamiskartan, joka kaipaa päivitystä. Kuuskajaskarissa olisi tilaa uudelle majoituskapasiteetille. Haastatteluissa nousi esille, että Kuuskajaskari voisi olla myös saariston "hubi", josta käsin tehtäisiin retkiä muualle saaristoon.

Saarella toimiva yrittäjä toimii myös Kylmäpihlajan saarella. Yrittäjän resurssit riittävät peruspalveluiden, kuten kahvila- ja majoitustoiminnan pyörittämiseen, mutta monipuolisten aktiviteettien ja muiden lisäpalveluiden tarjoamiseen tarvitaan lisäksi muita tahoja. Ohjelmalveluiden järjestäminen Kuuskajaskarissa on logistisesti hankalaa, ja retkiä järjestetään vain tilauksesta.

Kuuskajaskarin vierailijat ovat enimmäkseen päiväkävijöitä, paikallisia veneilijöitä sekä lähiseudulta ja erityisesti Pirkanmaalta tulevia koululais- ja yritysryhmiä. Veneilijöitä varten on 40-paikkainen retkisatama, mutta sähköä ei riitä kaikille. Veneilijöiden palvelut saarella koetaan riittämättömiksi, ja saarelta puuttuu esimerkiksi huoltorakennus. Ongelmaksi koetaan myös kävijöiden omatoimisuus. Nykyiset asiakkaat eivät kerrytä riittävästi matkailutuloa. Sekä työryhmissä että kaupunkilaisten kyselytutkimuksessa toivottiin, että Kuuskajaskarista kehitettäisiin esteetön kohde.

<p>Vahvuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Saaren monipuolisuus <ul style="list-style-type: none"> ○ Varuskuntahistoria ○ Erilaiset luontotyypit ○ Maisema ● Saavutettavuus ● Erilaisia majoitusmahdollisuuksia: kasarmitupa, uudet mökit suunnitteilla ● Monipuoliset aktiviteetit ● Yksi Selkämeren kansallispuiston kärkekohteista ● Useita merkittäviä meriliikenteen väyliä saarelle 	<p>Heikkoudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Saaren "punainen lanka" puuttuu ● Ei nykyaikaisia veneilijöiden palveluita ● Siisteys ja viihtyvyys ● Resurssit ● Matkailutuloa ei kerry riittävästi ● Ohjelmalveluiden järjestäminen saarella logistisesti hankalaa ● Rakennuskanta vanhentunutta ja huonokuntoista ● Toimintojen ja toimijatahojen koordinoinnin puute
<p>Mahdollisuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Sukellusmatkailun kehittäminen ● Monipuolinen ja mahdollistava luonto ● Majoituskapasiteetin parantaminen <ul style="list-style-type: none"> ○ Uudisrakentamisen keskittäminen Kuuskajaskariin 	<p>Uhat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Purku-uhan alaisia rakennuksia ei saada purettua, resurssit eivät riitä ● Nykyisen rakennuskannan uudistaminen matkailukäyttöön ei onnistu

<ul style="list-style-type: none"> • Tilaa uusille yrittäjille: kalastus, melonta, sukellus, väline- ja varustevuokraus, luontoaktiviteetit • Kauden pidentäminen erilaisten tapahtumien avulla • Yhteistyö saaren kahden perinneyhdistyksen kanssa • Saaren kehittäminen saariston “hubiksi”, solmupisteeksi • Uusien rahoitusmahdollisuuksien löytäminen • Esteettömyyden kehittäminen 	
--	--

Reksaari

Saaristolaiselämän värittäjä koko perheen virkistysaari

Rauman saariston vanhin virkistysaari on paikallisten rentoutumispaikka, jota kuvaillaan usein koko perheen retkeilykohteeksi. 300 hehtaarin saaren luontoon voi tutustua noin 6 kilometrin mittaisella luontopolulla, jonne voi lähteä Kartun tilalta tai Rohelan varaustuvalta. Reitin varrella on useita nuotiopaikkoja. Ensimmäiset merkit rannikon kaupan ja merenkulun historiasta on yhdistetty Reksaareen, ja tätä historiaa voisi tuoda enemmän esille.

Reksaaren retkisatama sijaitsee Kartun entisen saaristolaistilan yhteydessä. Saaristolaistilalla on yrittäjän ylläpitämä kesäkahvila, sauna sekä majoituspalveluita. Majoittua voi joko vuokramökeissä, aitassa tai omassa teltassa. Yrittäjä vuokraa myös kajakkeja ja SUP-lautoja. Tilat ovat riittävän suuret myös ryhmille. Myös kaupungin omistaman Rohelan varaustuvan voi varata majoittumista varten kaupungin yhteispalvelupisteen kautta. Rohela on 1800-luvulta peräisin oleva kalastajatorppa, jonka pihapiiristä löytyvät sauna, nuotiopaikka sekä kuivakäymälä. Rohelan yhteyteen asennetaan uusi laituri vuoden 2021 aikana CoastNET Life -hankkeen puitteissa.

Reksaari on saavutettavissa venetaksilla tai omalla veneellä, saaren retkisatamassa on 25 venepaikkaa. Veneilijän palvelut kaipaavat kehittämistä. Reksaari on saavutettavissa myös Rohelassa, josta on veneysteys (100 m) mantereelle Omenapuumaahan. Rauman kaupungilta Palvelupiste Pyrymannista voi veloitusetta lainata soutuveneeseen. Reksaaren ja Omenapuumaan välille on ehdotettu lossia. Saaren saavutettavuutta tulisi kehittää, jotta palveluiden laajempi tarjonta olisi kannattavaa.

Retkisataman infotaulut ovat eri aikakausilta, reittien opastaulut kaipaavat nykyaikaistamista ja reitin varrelle kaatuneet puut hankaloittavat kulkemista. Retkisataman rannassa sijaitsevat WC:t kaipaavat nykyaikaistamista. Reksaaren jäte- ja puuhuoltoa pitää kehittää. CoastNET Life -hankkeen puitteissa Reksaareissa tehdään useita toimenpiteitä. Vuoden 2021 aikana Rohelaan toimitetaan uusi laituri. Saaren raivaukset aloitetaan vuonna 2022.

<p>Vahvuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erinomainen luontokohde: monipuolinen luonto, linnusto ja kasvisto, hyvä reittiverkosto • Saaren idyllinen tunnelma • Olemassa olevat palvelut: majoitus, välinevuokraus, retkisatama • Saaren pitkä kaupankäynnin ja merenkulun historia • Merkityt veneitit Pohjanlahden rannikonuuntaiselle pienvenevälillä 	<p>Heikkoudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Saavutettavuus • Palvelut rajoitetusti avoinna • Veneilijän palvelut • Vanhat reittirakenteet
<p>Mahdollisuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Majoituskapasiteetin laajentaminen: telttailu, tentsile, ekomökit 	<p>Uhat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erilaisten näkemysten yhteensovittaminen

- Ylläpidon ja huollon sopimuksellisuus
- Tuotteistaminen ja markkinointi (nykyinen kapasiteetti mahdollistaisi jo tämän)
- Infrastruktuurin kehittäminen
- Saavutettavuuden parantaminen

Omenapuumaa on Rauman kaupungin omistama niemi, joka sijaitsee Taipalmaan läntisimmässä osassa. Se on vuonna 1979 perustettu yksityinen suojelualue, joka kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Alue koostuu lehtipuuvaltaisista lehdosta, kuusta ja mäntyä kasvavista kangasmetsistä, jäkäläisistä kallioalueista sekä puustottuneista niityistä ja hakamaista. Alueelle pyritään palauttamaan sille aiemmin tyypillisiä avoimia ja puoliavoimia luontotyyppejä¹. Omenapuumaassa on vilkkaassa käytössä oleva luontopolku. Luontopolun taulut päivitetään CoastNET Life -hankkeen toimesta vuonna 2021. Rauman kaupungilla on Omenapuumaassa kaksi vuokrattavissa olevaa soutuvenettä.

Nurmes

Menneitä aikoja huokuva saaristoidylli luontonautiskelijalle

Nurmesta kuvataan usein sanoilla ”kaiken kansan saari”, ja se onkin paikallisille tärkeä virkistysaari. Nurmes on Rauman kaupungin omistama, yksityinen luonnonsuojelualue, joka kuuluu osittain Natura 2000 -verkostoon. Rauman saariston suurin saari on saavutettavissa venetaksilla, omalla veneellä tai meloen. Nurmes on rauhallinen ja hiljainen saari, jossa on muuhun saaristoon verrattuna ainutlaatuista luontoa. Erityisesti länsirannalta avautuvat upeat merimaisemat vuodenajasta riippumatta. Saarella on lähes 20 kilometriä helppokulkuisia retkeilyreittejä, joiden varrelta löytyy nuotiopaikkoja. Merkittävien reittien varrella vallitsee rikas kulttuuriympäristö, ja entisaikojen saaristolaiselämä on helposti havaittavissa entisillä saaristolaistiloilla ja lammashakamailla. Lisäksi reittien varsilta löytyy jäänteitä maailmansotien ajoilta sekä muutama 1700-luvulta peräisin oleva ryssänuuni, joita on käytetty leipien paistamiseen. Retkeilyreitit jatkuvat Nurmeksen puolelta aina Aikonmaalle asti. Saarella järjestetään lisäksi yrittäjän järjestämä, suosittu Nurmes Trail -polkujuoksutapahtuma. Saaren reittejä voisi kehittää esimerkiksi teemoittamisella ja parantamalla maastopyöräilyn olosuhteita.

Nurmeksessa on kolme varsinaista rantautumispaikkaa: Pihlus, Päiväranta sekä Vesiluoma. Vesiluomasta löytyy vanha sauna ja vanha hirsirakenteinen talli, joka on muutettu kaupungin vuokraamaksi yöpymistilaksi. Pinokarissa on entinen saaristolaistila, jonka päärakennus on tuhoutunut tulipalossa. Nykyisin alueella on yöpymiseen soveltuva yksinkertainen aitta. Nurmeksenokka oli ensimmäisen maailmansodan aikaan venäläisten sotilaiden tukikohta, ja siellä on valkoiseksi maalattu ja valaisematon entinen fyri. Pihluksen rantautumispaikan läheisyydessä on katettuja evästelypaikkoja, muutamia nuotiopaikkoja sekä jäänteitä maailmansotien ajoilta. Lisäksi Vuorisolasta löytyy entinen saaristolaistorppa, joka on aiemmin ollut varaustupakäytössä. Päivärannassa on vanhoja, nykyään kaupungin omistuksessa olevia saaristolaisrakennuksia sekä nuotiopaikka ja kuivakäymälä, jotka eivät tällä hetkellä ole missään hyötykäytössä. Useammassa haastattelussa nousi esille, että Päivärannan torppaa olisi mahdollista kehittää yksityisillekin varattavissa olevaksi majoittumis- ja saunapaikaksi. Päivärannan kehittämisen tavoitteet sekä toteutettavat toimenpiteet vaativat suunnitelmallisuutta. Alueella olisi edellytyksiä toimia omatoimiretkeilyn ydinpaikkana pohjoisessa saaristossa. Päiväranta toimii saaristoisännän tukikohtana, joka tulee huomioida kehittämisessä.

¹ Omenapuumaan luonnonhoitotoimet 2020–2025-suunnitelma, Rauman kaupunki

CoastNET Life -hanke tulee tekemään hoitotoimenpiteitä, joita ovat lampaiden laidunalueiden rakentaminen, lammaslaitumen jakaminen, raivaus- ja hakkuutähteiden poltto sekä ylläpitoraivaus, joka alkaa vuonna 2024. Nurmeksen suojelualueet on huomioitava kehittämistoimenpiteissä.

<p>Vahvuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Rauhallinen ja hiljainen saari, saariston helmi ● Ainutlaatuinen luonto ● Lyhyt merimatka ● Rikas kulttuuriympäristö ja saaristolaiselämän jäljet ● Lähes 20 km helppokulkuisia retkeilyreittejä ● Runsaasti nuotiopaikkoja ja kuivakäymälöitä 	<p>Heikkoudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Heikko saavutettavuus ● Ei löydy VisitRauma-sivulta kuten muut matkailu- ja virkistysaaret ● Ei palveluita ● Rapistuvat rakennukset, joilla ei hyötykäyttöä
<p>Mahdollisuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Voisi olla houkutteleva talvella ● Majoitusmahdollisuuksien kehittäminen: telttailu, Päivärannan torppa ● Reittien kehittäminen: teemoittaminen, maastopyöräily, polkujuoksu ● Rantautumispaikkojen ja rakenteiden kehittäminen ● Saaren "erämaa"-fiiliksen säilyttäminen 	<p>Uhat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Rakennuskannalle ei pystytä tekemään oikein mitään ● Liiketoiminnalle ei saada osoitettua paikkoja ● Rikasta kulttuurihistoriaa ei pystytä hyödyntämään ● Maanomistuksen sovittaminen matkailu- ja virkistyskäytön tarkoituksiin (useita maanomistajia)

Mantere ja saaristo

Jotta saaristo saataisiin paremmin näkyväksi ja Rauma olisi konkreettisesti merellinen kohde, tulee meri ja saaristo nostaa esille myös mantereen puolella. Merellisyyttä voidaan kehittää nostamalla saaristo ja meri esiin reittisuunnittelussa esimerkiksi toteuttamalla pyöräilyreitti, joka yhdistää maailmanperintö-Rauman ja rannikon, kehittämällä Fåfangan alueen viihtyisyyttä, lisäämällä saaristo-opasteita keskeisille paikoille ja parantamalla informaatiota esimerkiksi venetaksien lähtöpaikoista ja saariston kohteista ja palveluista. Näin luodaan edellytyksiä myös liiketoiminnan kasvulle ohjaamalla palvelut ja niitä tarvitsevat kohtaamaan toisensa.

Rauman saaristo on veneettömälle matkailijalle ja paikalliselle asukkaalle haasteellinen vierailukohde rajoitettujen liikenneyhteyksien takia. Vesibussiliikenne Kylmäpihlajaan ja Kuuskajaskariin operoi ainoastaan sesonkiaikoina. Kaupunki tukee saariston reittiliikennettä vuosittain vajaalla 40 000 eurolla. Rauman pohjoinen, matala saaristo ei ole saavutettavissa isommilla aluksilla, vaan ainoastaan vesitaksilla, omalla veneellä tai meloen. Saaristo on lähinnä kokeneiden melojien kohde; sää- ja tuuliolosuhteet saaristossa saattavat muuttua nopeasti haasteellisiksi. Toisaalta saaristosta löytyy lähes aina suojaista melontareittejä myös vähemmän kokeneille melojille. Saaristo on osaltaan kivinen ja vaikeasti navigoitava, eikä välttämättä sovellu aloittelevalle veneilijälle. Rauman saariston vedet ovat kirkkaita ja puhtaita.

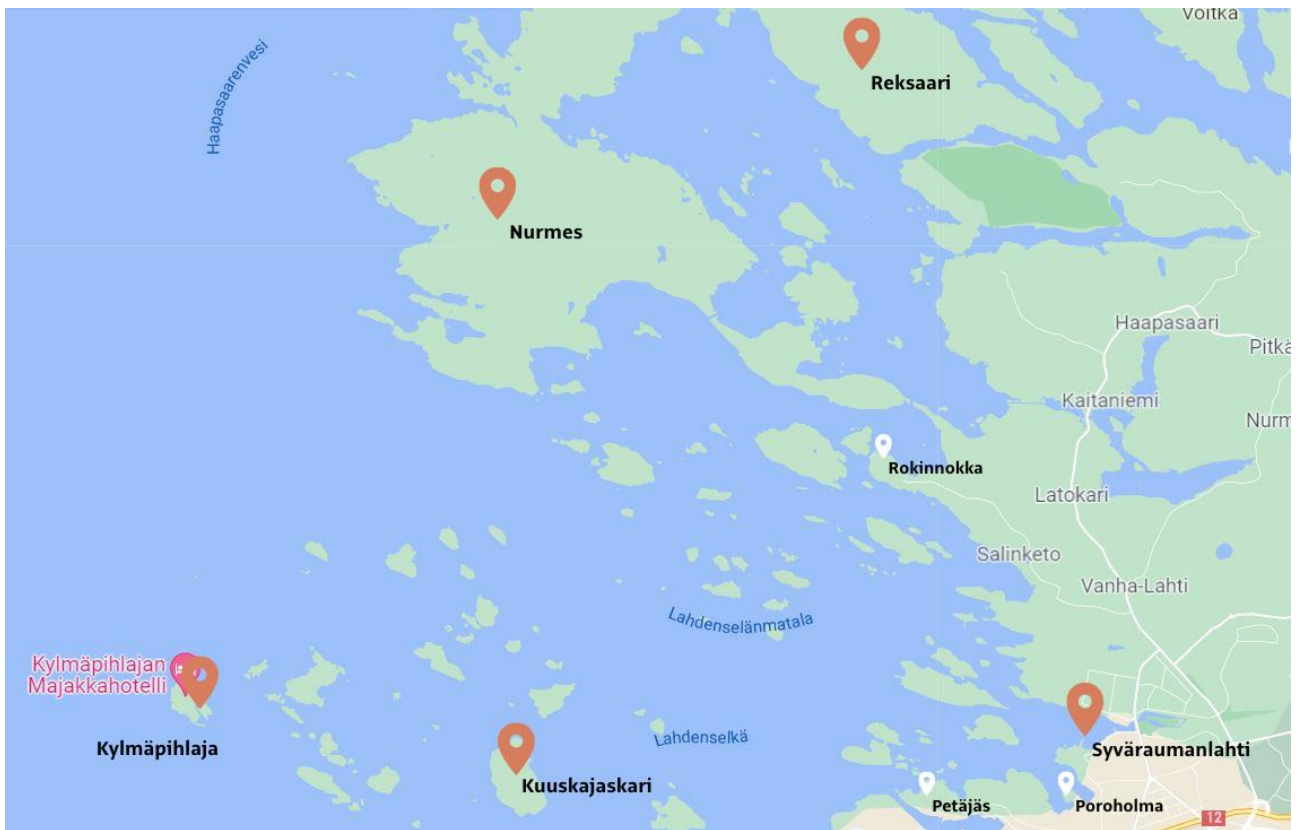
Portit saaristoon

Kylmäpihlajaan ja Kuuskajaskariin säännöllisesti liikennöivien vesibussien lähtöpaikkana on vuoteen 2021 asti toiminut **Poroholman lomakeskus**. Lähtöpaikka on niemen kärjessä mökki- ja caravan-alueella, josta on melko pitkä matka lähimmille pysäköintipaikoille. Lomakeskuksen läheisyydessä sijaitsee myös maauimala, urheilukenttiä, minigolfrata ja kesäteatteri. Vesibussin kotisatama siirtyy Poroholmasta Syväraumanlahden laiturialueelle talven 2021–2022 aikana. **Syväraumanlahdessa** sijaitsee suuri, 1500-paikkainen pienvenesatama. Satamassa on lisäksi muutamia ilmaisia vierasvenepaikkoja. Raumalaisten olohuoneeksi kutsutulla Syväraumanlahdella sijaitsee myös Merijakamo, jonka palveluihin kuuluvat muun muassa kahvio ja terassi, polttoainejakelu, venepaikkojen vuokraus sekä 40–50 henkilön

seksauna. Lisäksi alueella on jätehuolto ja rantautumispaikka melojille. Venetaksit lähtevät täältä, mutta niillä ei ole vakiintunutta lähtöpaikkaa, vaan asiakkaat sopivat lähtöpaikan venetaksin kanssa. Syväraumanlahtea ja Poroholmaa yhdistää kaunis, kokonaan valaistu rantabulevardi, joka on osa Rauman merellistä keskustareittiä. Merellistä keskustareittiä kannattaa kehittää edelleen brändätyksi reitiksi saakka.

Rokinnokan satama palvelee Rauman pohjoista saaristoa. Rokinnokka ei sovellu suurille massoille eikä säännöllisen vesibussiliikenteen lähtöpaikaksi sen sijainnin ja palveluiden puutteen takia. Rokinnokkaa hyödynnetään kuitenkin vähäisesti vesitaksiliikenteessä asiakkaiden noutopaikkana sekä huoltoliikenteessä. Muita pisteitä mantereen puolella ovat Mustalahti, Mantereenpää, Kanalinranta ja Sjölundin pienvenesatama.

Kaavassa on varaus kulkureitille **Petäjäksestä** Iso-Saukkoon. Pitkällä aikajänteellä on mahdollista rakentaa kevyet sillat Saukon saariin, jotka mahdollistavat veneettömien pääsyn syvemmälle saaristoon. Saukon saaret sijaitsevat lähellä keskustaa, jolloin siltojen rakentaminen mahdollistaisi saarien ympärivuotisen virkistyskäytön. Saarierien kehittäminen virkistyskäyttöön vaatii sopivaa infrastruktuuria, jonka nykytila tulee kartoittaa ja jota tulee kehittää suunnitelmallisesti.

Kuva 2. Rauman saariston merkittävimmät matkailu- ja virkistysaaret sekä portit saaristoon.

Yhteenveto

Haastatteluissa tuli vahvasti esille, että Rauman saaristossa nähdään kokonaisuudessaan potentiaalia kehittyä sekä virkistys- että matkailukohteena. Vahvuuksia on paljon. Saaristo on tiivis ja kompakti, lähes kaupungin sylissä ja matkat saaristoon ja saarien välillä ovat lyhyet. Saaristosta löytyy lähes aina suojaisia reittiä ja vaihtoehtoja virkistäytymiselle luonnon helmassa. Saaristosta löytyy paljon tarina-aineistoa hyödynnettäväksi, kuten perinneruoka, oma kieli, monipuolinen luonto sekä rikas historia. Saaristossa vallitsevaa merellistä tunnelmaa, itse Raumanmerta, hiljaisuutta ja rauhaa sekä huikaisevan kauniita maisemia ei sovi myöskään unohtaa. Saaristossa ja mantereella on myös jo toimivia palveluita. Jotta Rauma olisi entistä enemmän merellinen kaupunki, tulee saariston olla yksi Rauman matkailun kärjistä.

Saariston yhteisiä haasteita on saavutettavuus, siisteys ja yleisilme, ränsistyvät tai puutteelliset rakenteet, ylläpito- ja huolto sekä riittävä matkailutulon kertyminen. Saavutettavuutta pitäisi parantaa esimerkiksi osoittamalla ja merkitsemällä venetakseille selkeät lähtöpaikat. Samanaikaisesti sekä lähtöpaikat että venetaksipalvelut pitää myös nostaa esille viestinnässä ja markkinoinnissa. Siisteys, rakenteet ja ylläpidon ja huollon haasteet kietoutuvat osin yhteen. Jotta ne voidaan ratkaista kestäväällä tavalla, pitää miettiä riittävä laatu ja resursointi, minkä lisäksi on siirryttävä sopimukselliseen toimintaan. Eri aikakausien, hankkeiden ja eri toimijoiden teettämät rakenteet aiheuttavat sekavan ja kirjavan ilmeen ja viestinnän. Parhaimmillaan tällaiset rakenteet, kuten yhtenäiset ja huolitellut opas- ja informaatiotaulut ja reittiiviitoitukset, parantavat imagoa. Selkämeren kansallispuistolle on laadittu Ympäristöministeriön vahvistama hoito- ja käyttösuunnitelma, joka tulee ottaa huomioon toimenpiteitä toteutettaessa. Lisäksi kaikista kansallispuiston alueella tapahtuvista toimenpiteistä keskustellaan yhteistyössä Metsähallituksen kanssa sekä otetaan huomioon Rauman kaupungin ja Metsähallituksen välinen sopimus.

Lisäksi vuoden 2021 aikana on määritelty saaristossa sijaitsevien, Rauman kaupungin suorassa omistuksessa olevien rakennusten arvot. Selvityksen tavoitteena oli tuottaa yhteismittainen tieto omaisuuden arvosta, korjausvelasta sekä karkeista investointitarpeista. Rauman saariston kehittämissuunnitelma sekä kaupungin rakennuksista tuotettu selvitys kulkevat käsi kädessä, jolloin saariston kehittämisessä tulee ottaa huomioon selvityksen tulokset ja tilanteen purkamisen olla suunnitelmallista.

Lähtötilanneanalyysissä vähemmälle huomiolle jäi muutamia keskeisiä asioita: miten varmistetaan, että tehdyille investoinneille syntyy riittävästi tuottoa esimerkiksi terveys- ja hyvinvointivaikutuksina ja matkailutulona. Tämä edellyttää yhteistyötä yrittäjien kanssa, mutta myös panostuksia tuotteistamiseen, markkinointiin ja erikseen vielä informaatioon. Lisäksi huomiota kannattaa kiinnittää wow-elämyksiin, kuten brändätyihin reitteihin ja instagrammattavuuteen. Esimerkiksi toteuttamalla joka saareen Rauman saariston brändin mukaisen tuloportin, josta näkyy kohteen nimi, aktivoidaan kävijöitä viestimään sosiaalisessa mediassa ja kasvatetaan saariston ja sen kohteiden näkyvyyttä. Rauman saaristo kaipaa uusia innovaatioita, joita voisivat esimerkiksi olla sillat Saukon saariin.

Asiakasymmärrykseen kannattaa panostaa, ja Metsähallituksen kävijätutkimusten lisäksi hyötyä on myös laajemmasta Rauman saaristoon kohdistuvasta kävijätutkimuksesta. Metsähallituksen Rannikon Luontopalvelut -alueyksikön luontokohteiden [kävijäprofiileja](#) tulee myös hyödyntää. Pitkällä aikajänteellä saariston kehittämisessä tulee ottaa huomioon myös kansainvälisen kasvun tavoittelemisen sekä saariston infrastruktuurin soveltuvuus kansainvälisille asiakasryhmille. Rauma on mukana Visit Finlandin Sustainable Travel Finland -ohjelmassa, mikä ei kuitenkaan vielä näy konkreettisesti matkakohdetasolla. Jotta Rauma pystyy vastaamaan muuttuvaan kysyntään, on kehityksen oltava kestävä. Sustainable Travel Finlandin seitsemän askeleen kehittämissuunnitelma tulee ottaa myös tulevaisuudessa saariston kehittämisessä huomioon.

Rauman saariston SWOT-analyysiin on koottu tarkemmin vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat:

<p>Vahvuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Selkämeren kansallispuisto vahvan imagon omaavana luontokohteena ● Saariston koko, etäisyys saarien välillä ja kaupunkiin ● Runsaasti tarina-aineistoa hyödynnettäväksi ● Suojaisa ja ei-niin-säältis saaristo kuin muualla ● Puhdas luonto ja vesi ● Saariston monipuolisuus ja erilaiset profiilit ● Rakentamattomat rannat ● Työlleen omistautunut ja sitoutunut saaristoisäntä ● Sitoutuneet kaupunkilaiset, joita saaristo ja sen kehittäminen kiinnostavat 	<p>Heikkoudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Saavutettavuus ● Asiakasymmärrystä ei ole riittävästi: ketä täällä käy ja mistä syystä ● Heikko tunnettuus (vrt. esimerkiksi Turun saaristo) ● Informaatio-ongelmat: esim. palveluiden aukioloajat ei tiedossa, digitaaliset kartat puuttuvat, <u>opaskartassa</u> ei riittävästi tietoa, opastaulut saarissa sekavat ● Sesonkiluonteisuus, sivutoimisuus ja palvelut osin vain tilauksesta ● Yritysten välinen yhteistyö hiipunut ja osin kilpailutilanne ● Resurssit saariston ylläpitämiseen pienet ● Infralle ei ole määritelty laatutasoa, eikä se ole yhtenäistä ● Rakennuskannan heikko kunto ● Epäsiisteys ● Kivinen ja vaikeasti navigoitava saaristo ● Nykyiset kävijät eivät ole riittävän tuottavia: veneilijät, päiväretkelilijät, aktiivimelojat ja paikalliset
<p>Mahdollisuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Aineettoman pääoman hyödyntäminen: historia, tarinat, valo-, ääni- ja merimaisema ● Yhteistyö Merimuseon, Yliopistokeskuksen sekä oppilaitosten kanssa: tarina-aineistot, asiantuntijatieto, innovaatiot, ympäristökasvatus (merensuojelu) ● Yhteistyö lajiseurojen, yrittäjien ja eri toimialojen välillä: esim. liiketoimintaedellytysten huomioiminen eri toimialoilla, palveluiden markkinointi, tapahtumien kehittäminen ● Kansallispuiston, saariston ja maailmanperintökohteen ainutlaatuisen yhdistelmän hyödyntäminen ● Erityyppisten ja uusien matkailijoiden tavoittaminen: paikalliset asukkaat, veneilijät, kansainväliset asiakkaat, melojat, esteettömiä palveluita tarvitsevat ● Saavutettavuuden kehittäminen ● Selkämeren kansallispuiston hyödyntäminen ● Ruokamatkailun kehittäminen ● Wow-kokemukset ja instagrammattavuus: siltainnovaatiot, brändätyt reitit ja kohteet sekä Instagram-pisteet, tulopaikkojen nimeäminen ● Sustainable Travel Finland -ohjelma 	<p>Uhat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ei tartuta toimeen eikä tehdä infran investointeja ● Ei toteuteta innovatiivisia ratkaisuja: varovaisuus, uskalluksen puute, mennään siitä, mistä aita on matalin ● Saaristoa ja manteretta ei saada koottua yhden sateenvarjon alle ● Ei hyödynnetä yhteistyön mahdollisuuksia eikä sitouteta sidosryhmiä ● Kriittisyys saaristoa kohtaan, ei nähdä tutun saariston mahdollisuuksia ja potentiaalia ● Asiakasymmärrystä ei hankita: esim. kansallispuistomatkaileijat ovat laatu-tietoisia ja -kriittisiä, ja pettymykset suuntaavat heidät muualle ● Kulttuuriperintöjen ja -maisemien pilaaminen ● Rapistuvat rakennukset ja rakenteet jäävät paikalleen

Visio, läpileikkaavat teemat ja asiakaskokemus

Rauman saariston visio koostuu seuraavista aineksista:

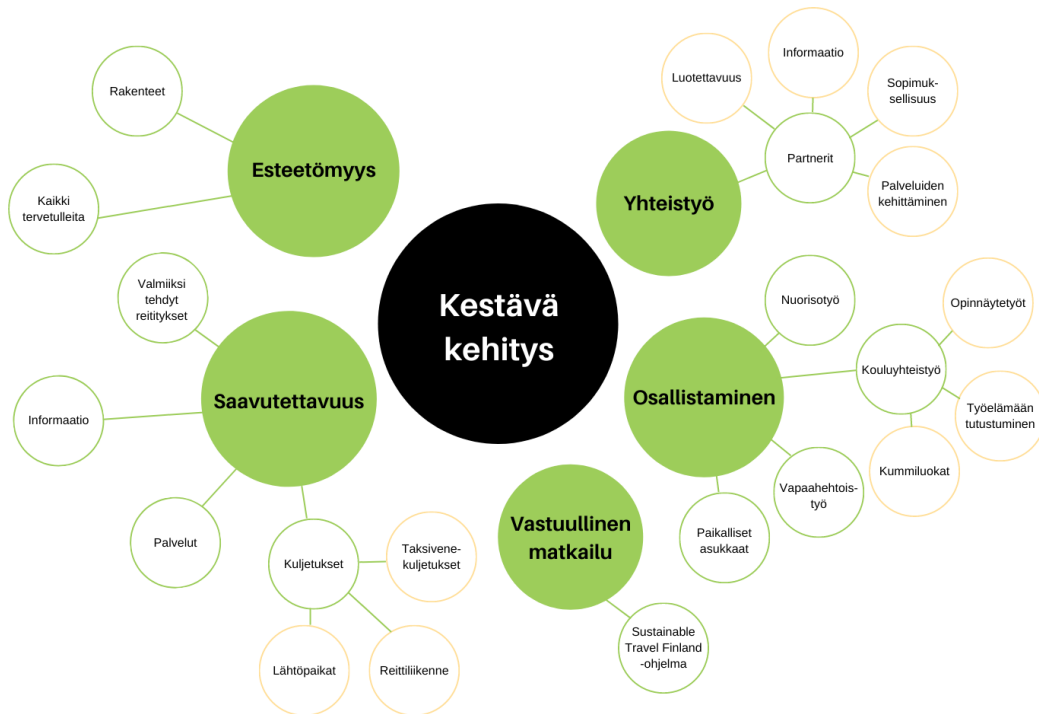
- Kaikille avoin
- Viihtyisä vapaa-ajan kohde
- Palvelut
- Luontoarvot (ei rakennettua ympäristöä)
- Rikas kulttuuri- ja merenkulkuhistoria, saaristolaiskulttuuri
- Raumanmeri (Raumalla on oma meri, joka itsessään on mainitsemisen arvoinen)
- Sijainti aivan kaupungin kupeessa

Läpileikkaavat teemat otetaan huomioon reittien rakenteissa, ylläpidossa ja huollossa, liiketoiminnan kehittämisessä, tuotteistamisessa sekä viestinnässä ja markkinoinnissa. Rauman saariston kehittämistä läpileikkaavia teemoja ovat:

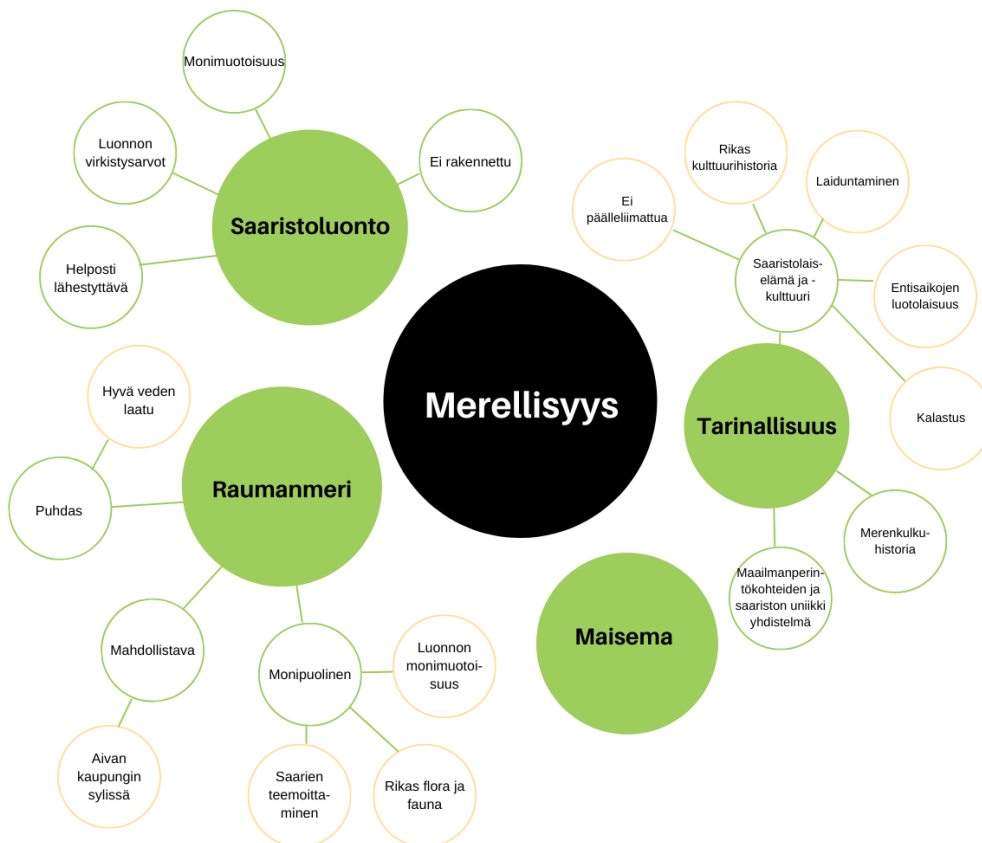
- **Kestävä kehitys**, johon sisältyvät
  - Saavutettavuus
  - Esteettömyys (huomioitava myös markkinoinnissa)
  - Yhteistyö
  - Osallistaminen
  - Vastuullinen matkailu

Rauma on mukana Visit Finlandin Sustainable Travel Finland -ohjelmassa. Raumalla vastuullisuus on painottunut sosiokulttuuriseen vastuuseen, joka näkyy paikallisuuden huomioimisena ja esille nostamisena. Rauman saariston kehittämissuunnitelmassa pitkällä aikajänteellä tavoitteena on kytkeä mantereen sekä kaikki saariston yrittäjät mukaan ohjelmaan. [Visit Finlandin sivuilla](#) esitellyt, Suomessa jo matkailuyritysten käytössä olevat ja kestävä matkailua tukevat sertifikaatit hyväksytään suoraan osaksi Sustainable Travel Finland -merkkiä. Yritysten tulee sitoutua valtakunnallisiin kestävän matkailun indikaattoreihin, jotka tulivat käyttöön alkuvuodesta 2022. Lisäksi Metsähallituksen Luontopalveluiden hallinnoimilla suojelualueilla toimiville matkailuyritykselle on oma opas, joka määrittelee hyvin toimivan yhteistyön toimintaedellytyksiä. Sustainable Travel Finland -ohjelman ohella kestävä kehitystä tukee myös kaupunkilaisten ja matkailijoiden sitouttaminen ja osallistaminen Rauman saariston toimintaan, joka voi tapahtua luontevasti vapaaehtoistyön kautta. Tällaiset toimenpiteet tukevat lisäksi Visit Finlandin kestävän matkailun kriteerejä.

- **Merellisyy**, johon sisältyvät
  - Saaristoluonto
  - Tarinallisuus (kulttuurihistoria, saaristolaiskulttuuri, teemalliset saaret, maailmanperintökohteen ja saaristo ainutlaatuinen yhdistelmä)
  - Maisema
  - Raumanmeri

Kuva 3. Kestävä kehitys on toinen Rauman saariston kehittämissuunnitelmaa läpileikkaavista teemoista, jonka alle lukeutuvat esteettömyys, saavutettavuus, yhteistyö sekä osallistaminen.

Kuva 4. Merellisyyden teeman alle lukeutuvat tarinallisuus, maisema, Raumanmeri sekä saaristoluonto.

Asiakaskokemus

Tavoitteena on rakentaa asukkaille, vapaa-ajan asukkaille sekä matkailijoille Rauman saaristoon aktiivinen toimintaympäristö. Asiakaskokemusta rakennetaan asiakkaan matkan kaikissa vaiheissa läpileikkaavia teemoja tukevaksi sekä mahdollisimman sujuvaksi. Asiakkaan matkan vaiheet ovat:

1) Inspiraatio ja innostus

Rauman saaristossa on nostettu esille parhaita maisema- ja valokuvauspaikkoja, ja merellisyys tulee jo lähtöpisteissä sekä välittömästi saarille saavuttaessa. Lähtöpisteet sekä reittiopasteet ovat tunnistettavia, kuvauksellisia, ja niiden muotokieli on tunnistettavaa ja inspiroivaa. Läpileikkaavat teemat – merellisyys ja kestävä kehitys – otetaan huomioon korostetusti viestinnässä. Paikalliset ja matkailijat jakavat inspiroivia sisältöjä aktiivisesti.

2) Informaatio

Rauman saaristosta löytyy helposti informaatiota valituista kanavista. Informaatio on jäsenneilty matkan eri vaiheisiin siten, että se ohjaa kävijää aina eteenpäin, viipymään ja viihtymään alueella.

3) Ostaminen

Tuotteita on ostettavissa koko asiakkaan matkan ajalle. Tuotteistaminen on sidottu Rauman saariston kehittämiseen.

4) Elämys ja kokeminen

Rauman saaristossa liikkuminen on tehty sujuvaksi. Rakenteiden muotokielessä ja lähtöpaikoilla näkyy Rauman saariston henki siten, että se kannustaa jakamaan kokemukset sosiaaliseen mediaan. Elämyksiä voi kokea sekä opastetusti että omatoimisesti.

5) Jakaminen

Rauman saariston henki on kuvattavissa ja helposti tunnistettavissa kuvia jaettaessa. Yhteinen kärkeviesti on määritelty hashtagia myöten, ja kävijät käyttävät niitä jakaessaan kokemuksia Rauman saaristosta.

Toimenpideohjelma

Suunnitelman punaisena lankana on laaja-alainen toimintamalli ja vaiheittainen kehittäminen. Laaja-alaisuudella tarkoitetaan yhteistyötä eri toimijoiden kesken, jolloin kehittämistä tekee ja toteuttaa moni eri toimija. Rauman kaupungin lisäksi toimenpiteitä toteuttavat eri sidosryhmät. Tavoitteena on, että eri toimijat voivat hakea myös erityyppistä rahoitusta erilaisiin toimenpiteisiin ja hankkeisiin. Erilaiset sidosryhmät voivat olla hyödyllisiä kumppaneita esimerkiksi ylläpidon ja huollon toteuttajina, erilaisten hankkeiden hallinnoijina ja toteuttajina ja alueellisen vaikuttavuuden kehittäjinä. Sidosryhmiä voivat olla esimerkiksi lajiseurajat, yhdistykset, alueen historian, perinteiden ja kulttuurin asiantuntijat, biologian ja geologian asiantuntijat, ammattikorkeakoulut ja -opistot sekä nuorisotyön toimijat. Koordinaatio mahdollistaa resurssien kohdentamisen ja paremman lopputuloksen. Vaiheittaisesti, askel askeleelta toimimalla toimenpiteisiin saadaan realismia, vaikka tavoite asetetaan korkealle. Kaikissa toimenpiteissä ja kaikilla aikajänkeillä tulee huomioida luonto- ja kulttuurihistorialliset arvot.

Lyhyellä aikajänteellä parannetaan Rauman saariston yleisilmettä ja siisteyttä, palvelu- ja reittirakenteita sekä saavutettavuutta nykyistä paremmalle tasolle. Tuloksena saariston asiakasvirrat kasvavat, yritykset saavat uutta puhtia liiketoiminnan kehittämiseen, ja asiakaskokemuksesta saadaan sujuvampi. Lisäksi saariston kiinnostavuus vierailu-, liiketoiminta- ja kehittämiskohteena kasvaa.

Keskipitkällä aikajänteellä kehitetään Rauman saariston asiakaskokemusta entistä monipuolisemmaksi, tavoitetaan uusia asiakasryhmiä ja lähdetään pidentämään sesonkia. Hankeideat jäsenyivät yhdessä sidosryhmien kanssa erilaisiksi hankkeiksi, ja niitä varten seurataan aktiivisesti rahoitusmahdollisuuksia. Saariston kiinnostavuuden kasvu on johtanut uusien palveluiden syntymiseen, ja eri sidosryhmät lähtevät toteuttamaan hankkeita, jotka edelleen lisäävät sekä Rauman että Rauman saariston kiinnostavuutta vierailu-, liiketoiminta- että kehittämiskohteena. Usko saariston potentiaaliin vahvistuu ja positiivinen kierre syntyy.

Pidemmällä aikajänteellä lähdetään nostamaan Rauman saaristoa high end -kohteeksi yhdessä yritysten ja muiden sidosryhmien kanssa. High end -termillä viitataan esimerkiksi palvelujen ainutlaatuisuuteen, kokemusten elämyksellisyyteen sekä autenttisiin ja laadukkaisiin ohjelmiin yhdistettynä henkilökohtaiseen ja yksilöityyn palveluun. Ymmärrys Rauman saariston potentiaalista, asiakasryhmistä ja ylivoimatekijöistä on parantunut ja konkretisoituu yhteistyönä ja erilaisina toimenpiteinä. Rauma on löytänyt myös kansainvälistä rahoitusta ja on saariston kanssa mukana kansainvälisissä hankerahoituksissa.

Lyhyt aikajänne 2 kk–1 v

Yhteistyö

- Kehitetään saariston toimijoiden yhteistyötä
  - Kaupunki ottaa itselleen vahvan roolin koordinoijana eri sidosryhmien välillä
  - Kootaan yhteistyöryhmiä eri teemoille
  - Toimitaan tiiviimmin yhteistyössä eri toimialojen välillä

Tekninen laatu

- Kootaan sisäinen työryhmä, joka vastaa saariston kehittämisen koordinoinnista ja nimetään työryhmälle vastuhenkilö
- Merkitään lähtöpisteet reitti- ja taksiliikenteelle kyltein ja opastein, lisätään ne karttoihin ja viestitään niistä

- Siistitään saariston rantautumispaikkojen informaatiopisteet: poistetaan vanhat tiedot ja infotaulut, määritellään kuhunkin isompaan rantautumispaikkaan informaatiopisteen sijainti (kielletään muiden infotaulujen lisääminen) ja toteutetaan ne yhteisellä ilmeellä
- Raivataan villiintynyt kasvisto
- Käynnistetään ylläpidon ja huollon laatutason määrittely, mietitään resurssit ja siirrytään sopimuksellisiin käytäntöihin
- Lisätään paikannusmerkki soveltuville paikoille maastoon, polkujen varrelle ja taukopaikoille
- Toteutetaan vaarapaikkojen kartointu riskienhallinnan näkökulmasta ja tehdään niistä aiheutuvien riskien hallintatoimet
- Lisätään liikelaskurit sopiviin paikkoihin
- Kehitetään asiakaspalautteen keräämistä (asiakaspalautteen mallin luominen)

Teknisen laadun toimenpiteitä toteutettaessa:

- Huomioidaan Metsähallituksen tekemä aineisto hyvästä opastamisesta ja viitoituksesta, lisäksi Suomen Ladun vinkit ulkoilupaikkojen suunnitteluun
- Tuodaan Metsähallituksen Retkietiketti näkyvästi esille (verkkosivut, painettu materiaali, informaatiotaulut)
- Informoidaan kaikkia toimijoita toteutetuista ratkaisuista ja pelisäännöistä
- Lisätään paikannusmerkit informaatiotauluihin

Kuva 5. Sastamalassa reittien ja kohteiden viitat on koottu päällekkäin, jolloin tiedot ovat samassa kohdassa ja helposti luettavissa. Kuva: kyltti.fi/Jani Hanhijärvi

Kuva 6. Esimerkki paikannusviitasta, joka lisätään maastoon ja taukopaikoille.

Markkinointi ja viestintä

- Toteutetaan tehostetut somekampanjat saaristosta (huomioidaan matkailu sekä kaupunkilaiset kohderyhmänä)
- Jäsenellään nettisivujen informaatio (Rauma.fi ja VisitRauma.fi)

Investointien tuoton parantaminen

- Aloitetaan kehittämissuunnitelman toteutumisen seuranta (strategisten tavoitteiden seuranta)
- Määritellään saariston mahdolliset uudet liiketoimintapaikat ja -toiminnot (oheis- ja ohjelmalvelut, taksiveneet, erikoismajoitukset) sekä niihin liittyvät kriteerit (esim. millaista majoitusta, millaisia palveluita, millaiset ehdot)
- Sopimusten tavoitteellinen hyödyntäminen – avataan keskustelu nykyisten yrittäjien kanssa liiketoimintasopimuksista ja saaristomatkailun kehittämisestä: yhteiset arvot (vastuullisuus, yhteisen kulttuuriperinnön suojeleminen), yhteisen brändin edistäminen, viestintäohjeet.
- Saaristossa toimivat yritykset ja toimijat sitoutuvat Sustainable Travel Finland -kehittämisohjelmaan
- Viedään saariston tuotteet ja palvelut verkkokauppaan ostettaviksi
- Edistetään kaupungin eri toimialojen ja muiden sidosryhmien avulla paikallisten virkistyskäyttöä, esim. lapsi- ja nuorisotyö, mielenterveys, yrittäjät

Keskipitkä aikajänne 1–3 v

Tekninen laatu

- Laaditaan saariston reittien opastesuunnitelma
- Uusitaan reittien opastetaulut
- Laaditaan yhteinen ylläpitosuunnitelma koko saaristoon ja merkittävimpiin matkailu- ja virkistysaariin, saarikohtaiset ylläpidon ja huollon suunnitelmat yhteistyössä sidosryhmien kanssa
- Resursoidaan ja osoitetaan huollon ja ylläpidon välineet kaupungilta
- Määritellään satamien ja rantautumispaikkojen palvelu- ja laatutasot
- Laaditaan saariston siisteysohjelma (osa ylläpidon ja huollon suunnitelmaa)

- Suunnitellaan, resursoidaan ja kunnostetaan palvelurakennukset- ja rakennelmat tarvittavalle laatutasolle vuonna 2021 tehdyn investointikartoituksen mukaisesti
- Kehitetään rantautumispaikkoja melojille sopiviksi
- Kehitetään rantautumispaikkoja esteettömiä palveluita tarvitseville sopiviksi (Kuuskajaskari)
- Yhdistetään Vanha Rauma ja saaristo (merenranta) viitoituksin (osa opastesuunnittelua) ja viitoitetaan portit saaristoon
- Perustetaan Syväraumanlahdelle venetaksien taksitolppa asiakkaiden palvelutason nostona

Teknisen laadun toimenpiteitä toteutettaessa:

- Huomioidaan esteettömyys osana rakenteita
- Parannetaan kävijöiden osallistamista siisteyteen, ylläpitoon ja huoltoon (esim. laavuille raportointimahdollisuus QR-koodin taakse, yhdistyy karttapalveluun)
- Tehdään roskaantuneiden rantojen siivoamisesta osallistava matkailutuote

Viestintä ja markkinointi

- Laaditaan Rauman saariston viestintäsuunnitelma
- Otetaan käyttöön digitaalinen karttapalvelu ja tallennetaan reitit, käyntikohteet ja palvelut sinne
- Sovitaan yritysten, eri toimialojen ja muiden sidosryhmien kanssa yhteiset Rauman saariston viestintäohjeet (esim. hashtagit)
- Valokuvataan ja videoidaan saariston kohteet siten, että tavoiteltavat kohderyhmät ovat mukana aktiivisina toimijoina ja lisätään kuvat ja videot kuvapankkiin
- Lisätään sisältöä verkko- ja karttapalveluihin
- Toteutetaan Rauman saaristoon liittyviä markkinointikampanjoita
- Tehdään aktiivista media- ja vaikuttajayhteistyötä

Investointien tuoton parantaminen

- Tuetaan tuotekehitystä ja uusien tuoteinnovaatioiden syntymistä hankeistamisen avulla
- Tuetaan uusia investointeja ja haetaan uusia investoijia: yritysneuvonta, rahoitusohjelmat, investoijien houkuttelu
- Hankeistetaan myös infrastruktuurin kehittäminen, markkinointi, digitaaliset karttapalvelut ja niihin liittyvä sisällöntuotanto
- Järjestetään saaristo-oppaiden koulutukset
- Määritellään saarien saavutettavuus (toteutetaan sesongin laajentamista esimerkiksi ostamalla yrittäjältä tietyn määrän kuljetuksia sesongin ulkopuolella)
- Saaristossa toimivat yritykset ja toimijat ovat suorittaneet Sustainable Travel Finland –ohjelman ja saaneet ko. merkin
- Kehitetään saaristoon tapahtumia (äitienpäivä, joulukuusi, uusivuosi, syyslomat, muut erityistapahtumat)

Pitkä aikajänne 3–9 v

Tekninen laatu:

- Kävijöiden sitouttaminen teknisen laadun avulla
  - Toteutetaan brändätyt lähtö- ja tulopisteet
  - Lisätään satamiin kohteen nimi näkyviin siten, että se houkuttelee valokuvaamaan sen
  - Määritellään Instagram-pisteet ja tehdään niille “elämyslavat”
  - Tarinallistetaan reitit: tuotetaan esimerkiksi audiomateriaalia ja eri kohderyhmille tarkoitettua materiaalia, kuten tarinapolkuja lapsille, tehtävärasteja ympäristökasvatuksen tarkoituksiin
- Brändätään merellisen Rauman rantareitti: toteutetaan esimerkiksi yhtenäinen innovatiivinen valaistus koko reitille
- Suunnitellaan ja toteutetaan muita innovatiivisia wow-efektejä (esimerkiksi silta) ja laaja mediakampanja
- Käynnistetään mantereen puolen reittisuunnittelu ja huolehditaan, että saariston ja mantereen virkistysreitit on suunniteltu yhtenäisellä ilmeellä
- Käynnistetään Saukon saarien yhdistäminen mantereeseen ja niiden virkistyskäytön suunnittelu
- Kehitetään Syväraumanlahdesta houkutteleva ja informatiivinen lähtöpaikka saaristoon ja kansallispuistoon
- Viitotetaan Syväraumanlahden lähtösatama katuverkossa ja maanteillä

Teknisen laadun toimenpiteitä toteutettaessa:

- Hyödynnetään rakentamisessa Rauman alueelle tyypillisiä materiaaleja ja muotokieltä
- Luodaan elinkeinoelämälle, kuten teollisuudelle, mahdollisuuksia sponsorointiin ja raumalaisen identiteetin hyödyntämiseen (esim. sovitut taukopaikat ovat jonkun yrityksen sponsoroimia ja toteuttamia)

Viestintä ja markkinointi

- Käynnistetään aineettoman pääoman hyödyntäminen ja tuotteistaminen:
  - Hankitaan asiakasymmärrystä ja täsmennetään kohderyhmät
  - Kerätään tarina-aineistoa, tarinallistetaan ja tuotteistetaan saaret, reitit ja rakenteet soveltuvin osin
  - Suunnitellaan ja toteutetaan tarinoihin ja profiiliin pohjautuvia infra- ja palvelurakenteita

Kuva 7. Saksan Siegerlandissa sijaitseva elämyslava ja Instagram-piste.

Kuva 8. Alpe Adria Trail -reitin yhteyteen on rakennettu Instagram-piste.

Investointien tuoton parantaminen

- Kaupallisen kalastuksen tuotteistaminen, vapaa-ajan kalastuksen perinteisten mallien lisäksi tuotteistetaan palveluita, joiden avulla matkailijat pääsevät lähelle ammattimaista rysä-, verkko- yms. kalastusta
- Kansainvälisen kasvun tavoittelemisen: kehitetään Rauman saaristoa sekä saariston reittejä ja niihin linkittyviä mantereen reittejä teknisen laadun ja esimerkiksi markkinoinnin näkökulmasta niin, että ne vastaavat kansainvälisten asiakasryhmien tarpeita
- Rauman saaristo on Sustainable Travel Finland -ohjelman mukainen matkailukohde, jonka kestävän matkailun toimenpiteistä viestitään läpinäkyvästi myös kansainvälisille matkailijoille. Sustainable Travel Finland -merkki lisää saariston vetovoimaisuutta ja tuo lisäarvoa erityisesti kansainvälisen matkailun näkökulmasta.

Liite 1. Saarikohtaiset asiakasryhmät

Rauman saariston merkittävimmille matkailu- ja virkistysaarille on kullekin tunnistettu prosessin aikana ostajapersoonat. Ostajapersoonat on esitelty tarkemmin alla:

Kylmäpihlaja

- Keski-ikäinen henkilö, matkustaa Rauman saaristoon ystävän tai puolison kanssa
- Saapuu Rauman ulkopuolelta, kotimainen tai kansainvälinen matkailija
- Kaipaa lyhyttä ja ytimekästä irtiottoa arjesta
- Valmis käyttämään rahaa laadukkaisiin ja toimiviin palveluihin
  - Esim. hyvä ruoka ja laadukas viini
- Haluaa kokea luonnon monipuolisuuden: kauniit maisemat, uniikin saaristoluonnon, auringonlaskut ja aavan meren
- Hakee jotain erityistä: majakkamatkailu
- Turhautuu huonosta palvelusta ja huonosta tuotteiden laadusta
- Ilahtuu pienestä luksuksesta sekä yllättävistä luontokokemuksista
- Kaipaa informatiivisia ja hyviä kuvia kohteesta sekä opastusta alueen luontoon ja historiaan

Reksaari

- Paikallinen tai lähialueelta saapuva perheen äiti, päiväretkeilijä
- Matkustaa oman perheen ja mahdollisesti ystäväperheen tai isovanhempien kanssa
- Haluaa helppoja luontokokemuksia itselleen ja lapsilleen
- Motivaattorina tarjota perheelleen elämys ilman suurta vaivaa
  - Arvostaa helppoutta ja yksinkertaisia elämyksiä
  - Haluaa rentoutua
- Saaristoluonnon kokeminen on tärkeää, on kiinnostunut kuulemaan saaren menneisyydestä ja saaristolaiselämästä
- Tarvitsee yksityiskohtaista informaatiota saaren soveltuvuudesta lapsiperheille sekä lupauksen lapsiystävällisyydestä
- Kiinnostaa mitä lisäarvoa juuri tämä paikka voi tuoda lapsille
- Turhautuu huonosta saavutettavuudesta ja kuljetusten korkeista hinnoista

Kuuskaajaskari

- Kotimaiset ryhmät Raumalta ja sen lähialueilta
  - Businessmatkailu, luokkaretket, opintomatkat, tyhy-päivät
- Haluavat aktiivista tekemistä, toimintaa ja seikkailuja
- Kiinnostuneita luonnosta (kansallispuisto), sotilashistoriasta, uniikeista tuotteista ja aktiviteeteista
- Arvostavat mahdollisuutta kokea asioita yhdessä muiden kanssa
- Ilahtuvat monipuolisesta aktiviteetti- ja elämystarjonnasta sekä kokeilumahdollisuuksista
- Haluavat valmiita paketteja, helppoutta ja selkeitä ohjeita, ohjattuja kierroksia sekä järjestettyjä aktiviteetteja
- Turhautuvat tekemättömyydestä ja pelkästä oleskelusta sekä vaillinaisesta informaatiosta liittyen aktiviteetteihin

Nurmes

- Luontonautskelija/-hifistelijä, omatoimiretkelijä
- 30–40-vuotias
- Paikalliset ja lähialueilla asuvat
- Kiinnostunut päiväretkistä tai muutaman yön retkistä
- Matkustaa samanhenkisten ystävien kanssa pienellä porukalla
- Arvostaa luonnon monimuotoisuutta, erämaamaisuutta sekä saaristolaiskulttuuria
- Kaipaa selkeitä opasteita, reittikarttoja ja monipuolisia reittejä (valinnanvaraa)
- Kiinnostunut lisäksi marjastuksesta ja sienestyksestä, pyöräilystä, geokätköilystä ja melonnasta sekä tapahtumista kuten Nurmes Trailistä
- Turhautuu epäselvistä reiteistä ja opasteista, huonosta saavutettavuudesta, liian suurista ihmismääristä, pilatusta luonnosta ja sotketuista paikoista, roskaamisesta sekä luonnon tuhoamisesta
- Haluaa, että luvatut asiat pitävät: esimerkiksi puuhuolto kunnossa ja puita löytyy
- Ilahtuu siisteistä retkeilypuitteista, saatavilla olevasta puhtaasta juomavedestä, omasta rauhasta ja ruuhkattomuudesta sekä aitoudesta ja erilaisista luontoelämyksistä (esim. kalliot ja kaiverukset, Lemmenpuhti, Pihluksen säikkä ja hiekkaranta, avomeri)
- Tarvitsee selkeät reititykset ja opasteet, laadukkaan ennakkoinformaation ja mahdollisuuden kulkea saareen

Liite 2. Saarikohtaiset toimenpiteet

Kylmäpihlaja

- Siistitään saaren yleisilmettä
  - Laaditaan hoitosuunnitelma
  - Kunnostetaan olemassa olevat taukopaikat ja katetaan ainakin yksi nuotiopaikka
  - Kunnostetaan laituraltaan jalankulkusilta
  - Maalataan siipirakennus
- Kunnostetaan viitoitukset ja opasteet ja lisätään opastetaulut satamaan molemmin puolin
  - Saarella on jäljellä aitoja merenkulun ja rakennuskulttuurin yksityiskohtia, joiden opastaminen tulee huomioida
  - Paikallisten ihmisten tarinoiden, luonnon, kulttuurin ja historian tarinallistaminen informaatiotauluihin, opastettuihin kierroksiin ja maisema- ja lintulavoille
  - Tarinoiden digitalisointi ja hyödyntäminen esim. ääniopastuksina, aineistoina lintujen tunnistamisessa
- Rakennetaan uusia havainnointi/maisemalavoja tai lintusärmejä
  - Paikannetaan yhdessä sidosryhmien kanssa
- Osoitetaan saarelle uimapaikka
- Kehitetään jätehuoltoa
  - Jätehuollosta on mahdollista tehdä yrittäjän kanssa huoltosopimus, yrittäjällä jätteen kuljettamiseen soveltuva alus, kaupunki vastaanottaisi jätteet

Kuuskajaskari

- Siistitään ja kunnostetaan satama, kehitetään laituri palveluita (esim. laitureiden sähköistys)
- Kehitetään majoitusta
- Kehitetään opasteita
- Päivitetään GTK:n maankokoamiskartta
- Kunnostetaan uimaranta
- Toteutetaan turvallisuuskartoitus

Reksaari

- Tarkastetaan ylläpidon ja huollon tehtävät ja resurssit (sopimuksellisuus: kenelle työ kuuluu ja mikä on korvaus)
  - Saaren siistiminen kesäkauden alussa
  - Luontopolun, laavun ja nuotiopaikkojen ylläpito
  - Retkisataman poijujen vuosittainen tarkastaminen
  - Kaatuneiden puiden raivaaminen poluilta
  - Jätehuolto
- Kartun profiilin nostaminen ja palveluiden aukioloajat

Nurmes

- Selvitetään mahdollisuutta osoittaa maastopyöräilyreitti saarelle
- Tuotetaan alueen reitit digitaaliseen muotoon
- Viitotetaan saaren reitit yhtenäisesti
  - Etäisyyksien tarkastaminen
  - "Olet tässä" -merkinnät karttaan
  - Infotauluja pitkin reittejä
    - Aiheita: 2. maailmansodan aikaiset vartiotuvan rauniot, Pihluksen (partio-)leirihistoria, 2. maailmansodan aikaiset poterot, saaristorppien niityt ja muut jäänteet, 1. maailmansodan linnoitusjäänteet Nurmeksennokassa, ryssänuunit, fladat → kluuvit → kosteikot, maankohoaminen, Nurmeksennokan fyyri (nykyinen kummeli), paikkaan sidotut tarinat metsästyksestä, kalastuksesta, havereista merellä
  - Tuodaan saaren erämaatunnelma ilmi rakenteissa ja viitoituksissa
- Selvitetään Päivärannan kehittämisen tavoitteet ja tehdään päätös vaadittavista toimenpiteistä
- Tehdään päätös Vuorisolan kehittämisestä
- Reittien huonojen osuuksien inventointi

Liite 3. Ulkoisten sidosryhmien osallistaminen

Toukokuu

- Sidosryhmien haastattelukierros lähtötilanneanalyysia varten
  - Haastateltavat: West Coast Sea Service, Blue Camp, Rannikon Seikkailut, Luontotaival, Poroholman lomakeskus, Metsähallitus, Selkämeren kansallispuiston ystävät ry, Rauman seudun melojat, Rauman laitesukeltajat ry, Rauman seudun lintuharrastajat ry, Rauman metsästysseura, Suomen luonnonsuojeluliitto, Satakunnan piiri sekä Rauman kaupungin työryhmän jäsenet

Kesäkuu

- Sidosryhmien haastattelukierros lähtötilanneanalyysia varten

Elokuu

- Rauman kaupungin työryhmän yhteiset kokoukset alkavat

Syyskuu

- Rauman kaupungin työryhmän kommentointikierros
- Rauman kaupunkilaisten osallistaminen
  - Kaikille avoin verkkokysely

Lokakuu

- Rauman kaupungin työryhmän kommentointikierros
- Rauman kaupunginvaltuuston osallistaminen
  - Suunnitelman esittely sekä lyhyt kysely valtuuston jäsenille
- Rauman kaupunkilaisten osallistaminen
  - Kaikille avoin verkkokysely
- Haastateltujen sidosryhmien kommentointikierros

Marraskuu

- Metsähallituksen osallistaminen
  - Kommentointikierros ja yhteinen palaveri Metsähallituksen, Rauman kaupungin ja Ellare Oy:n kesken

Joulukuu

- Metsähallituksen osallistaminen
  - Kommentointikierros